

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ У ДЕРЖАВНІЙ ПОЛІТИЦІ УКРАЇНИ

Анісімова Ганна Валеріївна,

канд. юрид. наук, доц.,

*доцент кафедри екологічного права,
Національний юридичний університет*

імені Ярослава Мудрого,

заступник директора з наукової роботи

НДІ ПЗІР НАПрН України,

Україна, м Харків

e-mail: anisimova.ecolaw@gmail.com

ORCID 0000-0003-0579-7007

Розглянуто концептуальні засади екологічного інтересу в законодавстві та науці екологічного права, їх співвідношення з іншими спорідненими правовими категоріями. Виявлено особливості впливу інтересів на правове регулювання екологічних відносин. Запропоновано власне формулювання поняття «інтерес» як правової категорії, наведено його класифікації, досліджено вплив природно-правової доктрини на формування загальнотеоретичних положень забезпечення екологічних інтересів, визначено напрями вдосконалення державної екологічної політики та законодавства у даній сфері.

Ключові слова: державна екологічна політика; природно-правова доктрина; еколого-правова доктрина; екологічне законодавство; екологічний інтерес; публічний екологічний інтерес; державний екологічний інтерес; приватний екологічний інтерес.

Постановка проблеми та актуальність теми. Сучасне уявлення про державну політику ґрунтується на дотриманні балансу екологічних, соціальних, економічних, політичних, культурних та інших інтересів. Екологічні інтереси формуються, виходячи з необхідності задоволення екологічних потреб теперішнього й майбутніх поколінь, досягнення балансу між економічним зростанням і використанням ресурсів, за допомогою яких воно забезпечується, домігшись при цьому невиснажливого й ефективного їх використання, створення конкурентоспроможної низьковуглецевої економіки, виявлення екологічно чистих джерел її зростання, розвитку екоорієнтованих галузей підприємництва, застосування екологічно чистих технологій, охорони довкілля, збереження біорізноманіття, поліпшення бізнес-середовища, зокрема для малих і середніх

підприємств, мінімізації негативного впливу на довкілля, спричиненого системою споживання та виробництва в суспільстві. Звісно, окреслене має стати стратегічними векторами сучасної державної екологічної політики.

Актуальність даного дослідження підтверджується й тим, що юридична природа, форми, правові засоби реалізації, а також функціональне призначення екологічних інтересів дотепер не були предметом ґрунтовного, комплексного аналізу. Крім того, подальша систематизація екологічного законодавства також пов'язана і, що є головним, неможлива без оновлення окремих положень нормативно-правової бази, реформування й приведення у відповідність до міжнародних стандартів, у тому числі й до вимог і директив ЄС, в контексті забезпечення екологічних інтересів.

Мета статті – надати комплексну загальнотеоретичну характеристику екологічних інтересів і з'ясувати їх співвідношення з іншими спорідненими правовими категоріями. Для її досягнення необхідно: а) проаналізувати основні підходи в законодавстві й науці екологічного права до загальних засад екологічного інтересу; б) дослідити існуючі науково-теоретичні концепції стосовно юридичної природи екологічного інтересу й природних екологічних прав, особливостей їх реалізації й захисту; в) встановити особливості впливу інтересів на правове регулювання екологічних відносин; г) сформулювати визначення поняття «інтерес як правова категорія», виокремити ознаки, якими дана категорія відрізняється від суміжних правових явищ; д) запропонувати класифікацію інтересів; е) обґрунтувати доцільність зміни законодавчих норм щодо забезпечення належного механізму реалізації й захисту екологічних прав та задоволення інтересів з урахуванням накопиченого світового досвіду й існуючих міжнародних стандартів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним підґрунтям при дослідженні правової категорії «інтерес» стали результати наукових напрацювань представників різних історичних епох, шкіл і наукових поглядів, які вивчали його роль у становленні й функціонуванні права, вплив інтересу на формування законодавства, співвідношення інтересу з суб'єктивним правом та

іншими спорідненими юридичними явищами й робили спроби визначити його місце у правовідносинах, а саме: С. С. Алексєєва, І. П. Андрушка, С. М. Братуся, І. В. Венедіктової, О. М. Вінника, В. П. Грибанова, Р. Е. Гукасяна, А. І. Екімова, Р. Ієрінга, Б. О. Кістяківського, М. М. Коркунова, О. Д. Крупчана, О. В. Малька, С. А. Муромцева, В. Ф. Сіренка, В. В. Субочева, Д. В. Шепелева, Г. Ф. Шершеневича, А. В. Янчука та ін.

Різні аспекти теорії інтересу у сфері науки екологічного й земельного права розглядали у своїх працях такі вітчизняні й зарубіжні науковці, як В. І. Андрейцев [1], М. І. Васильєва [2], А. П. Гетьман [6], М. В. Дудіков [7], Н. Р. Кобецька [10], Т. О. Коваленко [11], В. М. Комарницький [13], С. М. Кравченко [14], Г. А. Місник [17], В. В. Носік [18], В. В. Петров [20], В. К. Попов [21; 24], В. С. Шахов [40–42], М. В. Шульга [44] та ін.

Не применшуючи значення й наукової цінності вказаних публікацій, зауважимо, що в сучасних умовах дана проблема потребує подальшого комплексного вивчення й осмислення в контексті її доктринальної вагомості й практики застосування. Додамо, що наразі не проводилося системне дослідження співвідношення публічних і приватних екологічних інтересів у процесі правового регулювання екологічних відносин відповідно до вимог національного законодавства.

Виклад основного матеріалу. Насамперед зупинимось на аналізі сучасного національного законодавства. Так, термін «інтерес» використовується у статтях 18, 32, 35, 36, 39, 44, 54 та інших Конституції України, в яких, зокрема, йдеться про «національні інтереси», «інтереси національної безпеки», «політичні, соціальні, економічні, культурні та інші інтереси», «інтереси суспільства», «моральні та матеріальні інтереси». Виходячи зі змісту Основного Закону України, між категоріями «безпека» (незалежно від її виду) та «інтерес» існує взаємозв'язок: стан безпечності виступає критерієм визначеності меж задоволення екологічних інтересів. Крім того, в ньому визначено й загальні засади реалізації, захисту та охорони інтересів. Отже, можемо констатувати, що в Конституції України категорія «інтерес», як

правило, використовується в контексті забезпечення й обмеження конституційних прав, а також виокремлюються різні сфери впливу та види інтересів, а саме: суспільства, громадського порядку, соціальних, матеріальних і моральних, але при цьому не йдеться про власне публічні або приватні інтереси. Більш того, останні офіційно не визначені й не закріплені в Основному Законі. Однак варто додати, що практично всі наукові дослідження інтересів як правового явища базуються на аналізі рішення Конституційного Суду України від 01.12.2004 р. № 18-рп/2004 у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення окремих положень ч. 1 ст. 4 Цивільного процесуального кодексу України (далі – КСУ) (справа про охоронюваний законом інтерес) [38].

Аналізуючи джерела екологічного законодавства, можна відзначити, що термін «інтерес» не часто зустрічається в нормативно-правових актах, вживають, як правило, різні його конструкції. Наприклад, у Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» категорія «інтерес» згадується лише тричі: у преамбулі зазначено, що цей Закон приймається в *інтересах* нинішнього й майбутніх поколінь; у п. «е» ст. 3 йдеться про науково обґрунтоване узгодження *екологічних, економічних і соціальних інтересів* суспільства на засадах поєднання міждисциплінарних знань екологічних, соціальних, природничих, технічних наук і прогнозування стану навколишнього природного середовища; у п. «в» ст. 12 передбачено обов'язок громадян у сфері охорони довкілля не порушувати екологічних прав і *законних інтересів* інших суб'єктів. На наше переконання, в цьому нормативно-правовому акті доцільно визначити загальні засади задоволення екологічних інтересів, навести їх визначення, як це зроблено в Цивільному кодексі України.

В іншому документі, а саме Водному кодексі України (далі – ВК України), категорія «інтерес» розглядається в контексті: узгодження *інтересів* підприємств, установ і організацій у галузі використання й охорони вод і відтворення водних ресурсів у межах басейну (ч. 2 ст. 13³); обмеження прав водокористувачів у *державних інтересах* (ч. 1 ст. 45); *задоволення*

першочергових інтересів питних і господарсько-побутових потреб населення у разі стихійного лиха, аварій, інших екстремальних ситуацій (ч. 3 ст. 66); *обмеження прав водокористувачів в інтересах* рибного господарства й водного промислу (ч. 1 ст. 68); урахування екологічних вимог та *інтересів* всіх водокористувачів при встановленні режиму роботи водогосподарських систем (ч. 2 ст. 76) [5]. Як бачимо, категорія «інтерес» застосовується для усунення конфлікту інтересів суб'єктів, їх збалансування, визначення пріоритетів у праві водокористування, обмеження з позицій доцільності прав водокористувачів у державних інтересах. У той же час узгодження інтересів розглянуто виходячи з повноважень відповідних суб'єктів у контексті виконання певних управлінських функцій. Заслуговує на увагу й той факт, що в Кодексі, безумовно, домінує публічний інтерес, незважаючи на те, що цей термін не використовується, а йдеться про задоволення державних інтересів. Слід також додати, що у ВК України закріплено, що води (водні об'єкти) є виключно власністю Українського народу й надаються тільки в користування (ст. 6), а в преамбулі проголошено, що всі води (водні об'єкти) на території нашої держави є національним надбанням Українського народу, однією з природних основ його економічного розвитку і соціального добробуту та належать до обмежених й уразливих природних об'єктів. На жаль, у водному й земельному законодавстві відсутній дієвий правовий механізм вільного, безперешкодного доступу до водних об'єктів громадян для забезпечення реалізації права загального водокористування (купання, плавання на човнах, любителське та спортивне рибальство тощо), як не враховані й колективні інтереси територіальних громад при закріпленні права користування водними об'єктами.

У Лісовому кодексі України термін «інтерес» вживається лише при визначенні лісових відносин (ст. 2) як суспільних, що стосуються володіння, користування та розпоряджання лісами і спрямовуються на забезпечення охорони, відтворення й стале використання лісових ресурсів з урахуванням екологічних, економічних, соціальних та інших *інтересів* суспільства [15]. З огляду на це можна зазначити, що законодавець має на увазі інтереси суспільства як різновид

публічних (різних соціальних груп).

У Кодексі України про надра використовується термін «законний інтерес» у контексті визнання його завдань, а саме: регулювання гірничих відносин з метою забезпечення раціонального, комплексного використання надр для задоволення потреб у мінеральній сировині та інших потреб суспільного виробництва, охорони надр, гарантування при користуванні надрами безпеки людей, майна і навколишнього природного середовища, а також охорона прав і законних *інтересів* підприємств, установ, організацій і громадян (ст. 2); у разі виявлення при користуванні надрами рідкісних геологічних відшарувань і мінералогічних утворень, метеоритів, палеонтологічних, археологічних та інших об'єктів, що становлять *інтерес* для науки і культури, користувачі надр зобов'язані зупинити роботи на відповідній ділянці та повідомити про це заінтересовані державні органи (ч. 2 ст. 59) [12]. Як бачимо, в цьому акті йдеться ще й про захист інтересу (нехай навіть щодо надр, визнаних виключною власністю Українського народу і які надаються тільки в користування) для науки і культури.

У Земельному кодексі України дублюється конституційний принцип, що реалізація права власності на землю не може завдавати шкоди правам і свободам громадян, *інтересам суспільства*, погіршувати екологічну ситуацію і природні якості землі (ч. 3 ст. 1). Крім того, категорія «інтерес» використовується також і при закріпленні засад користування чужою земельною ділянкою (ділянками). Так, стосовно засад права земельного сервіту в Кодексі зафіксовано: земельний сервітут не може бути предметом купівлі-продажу, застави і не може передаватись у будь-який спосіб особою, в *інтересах* якої цей сервітут встановлено, іншим фізичним і юридичним особам (ч. 2 ст. 101), власник, землекористувач земельної ділянки, щодо якої встановлений земельний сервітут, має право вимагати від осіб, в *інтересах* яких встановлено земельний сервітут, плату за його встановлення, якщо інше не передбачено законом (ч. 3 ст. 101). Додамо, що серед підстав припинення дії земельного сервіту передбачені дві, пов'язані з *інтересом*: а) поєднання в одній особі суб'єкта права земельного сервіту, в *інтересах* якого він

встановлений, і власника земельної ділянки; б) відмова особи, в [інтересах](#) якої встановлено земельний сервітут (ч. 1 ст. 102) [8]. Отже, як бачимо, на перше місце ставиться задоволення інтересів суспільства й реалізація прав суб'єктів, в інтересах яких встановлюється сервітут відповідно до вимог земельного законодавства.

Зупинимося ще на одному акті – Законі України «Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності» від 17.11.2009 р. № 1559-VI, в якому наведено дефініції понять «суспільна необхідність» і «суспільні потреби через категорію «інтерес» [29].

Не можна оминати увагою й Закон України «Про тваринний світ», у преамбулі якого проголошено, що в [інтересах](#) нинішнього і майбутніх поколінь в Україні за участю підприємств, установ, організацій і громадян вживаються заходи щодо охорони, науково обґрунтованого, невиснажливого використання і відтворення тваринного світу, а у ст. 7 зазначено, що у передбаченому законом порядку права власників об'єктів тваринного світу можуть бути обмежені в [інтересах](#) охорони цих об'єктів, навколишнього природного середовища й захисту прав громадян. Серед основних вимог і принципів охорони, раціонального використання й відтворення тваринного світу назване регулювання чисельності диких тварин в [інтересах](#) охорони здоров'я населення і запобігання заподіяння шкоди довкіллю, господарській та іншій діяльності (ст. 9). Крім того, у ст. 18 Закону мова йде про регулювання чисельності диких тварин в [інтересах](#) охорони здоров'я населення і відвернення заподіяння шкоди природному середовищу, а також регулювання чисельності хижих і шкідливих тварин у порядку ведення мисливського і рибного господарства, а у ст. 32 закріплено, що в [інтересах](#) охорони здоров'я і безпеки населення, запобігання захворюванням сільськогосподарських та інших свійських тварин, відвернення заподіяння шкоди навколишньому природному середовищу, господарській та іншій діяльності вживаються заходи, спрямовані на регулювання чисельності окремих видів диких тварин. Становить *інтерес* і те, що з урахуванням вимог охорони тваринного

світу, *інтересів* рибного і мисливського господарства повинні здійснюватися експлуатація гідротехнічних та інших споруд на водних об'єктах, встановлення гідрологічного режиму і режиму водоспоживання та інша діяльність, що впливає чи може вплинути на стан середовища існування диких тварин (ст. 39). Згідно зі ст. 54 цього Закону права власників і користувачів природних ресурсів *обмежуються в інтересах охорони, раціонального використання і відтворення тваринного світу* [37].

Ще в одному Законі України «Про рослинний світ» наголошено, що діяльність, яка впливає на стан охорони, використання й відтворення рослинного світу, провадиться з дотриманням вимог регулювання поширення й чисельності дикорослих рослин і використання їх запасів з урахуванням *інтересів охорони здоров'я населення* (ст. 5) [36].

Принагідно згадати й Закон України «Про відходи», в якому до основних принципів і напрямів державної політики у сфері поводження з відходами є науково обгрунтоване *узгодження екологічних, економічних і соціальних інтересів суспільства* (ст. 5). Серед організаційно-економічних заходів із забезпечення утилізації відходів і зменшення обсягів їх утворення у цьому Законі вказано перегляд переліку відходів, щодо яких з урахуванням *державних інтересів* повинен установлюватися спеціальний режим стимулювання їх збирання, заготівлі й використання [30].

Однак в екологічному законодавстві існують й такі закони, в яких взагалі не використовується категорія «інтерес», а в деяких випадках лише застосовується термін «заінтересовані суб'єкти», наприклад, «Про охорону атмосферного повітря» [33], «Про природно-заповідний фонд» [34] та ін.

Щоправда, останнім часом (враховуючи катастрофи, техногенні аварії і глобальні виклики) у центрі уваги і населення, і можновладців захист життєво важливих національних інтересів України, мова йде про гарантування безпечних умов життєдіяльності населення, захист і відновлення навколишнього природного середовища. Так, у новому Законі «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 р. № 2469-VII закріплено, що *національні інтереси України* –

життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави, задоволення яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності і добробут її громадян [31]. У цьому Законі лише двічі використовується термін «екологічна безпека»:

- 1) у контексті спрямованості забезпечення державної політики (ч. 4 ст. 3 «Принципи державної політики у сферах національної безпеки і оборони»), а саме: «державна політика у сферах національної безпеки і оборони спрямовується на забезпечення воєнної, зовнішньополітичної, державної, економічної, інформаційної, екологічної безпеки, кібербезпеки України тощо»;*
- 2) в абз. 14 ч. 1 ст. 13 «Керівництво у сферах національної безпеки і оборони» щодо введення оголошення окремих місцевостей зонами надзвичайної екологічної ситуації, як-от: «приймає у разі необхідності рішення про введення в Україні або в окремих її місцевостях надзвичайного стану, а також оголошує у разі необхідності окремі місцевості України зонами надзвичайної екологічної ситуації з наступним затвердженням цих рішень Верховною Радою України» [31]. Примітно, що в ч. 1 ст. 3 йдеться про захист: людини і громадянина, вірніше, їх життя і гідності, конституційних прав і свобод, безпечних умов життєдіяльності; суспільства – його демократичних цінностей, добробуту й умов для сталого розвитку; держави – її конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності й недоторканності; території, навколишнього природного середовища – від надзвичайних ситуацій.*

Беззаперечно, цей Закон [31] спирається на фундаментальні цінності й загальнонаціональні інтереси у сфері безпеки, а отже, його можна назвати базовим, що підтверджує актуальність прийняття цього акта. Однак предмет даного Закону значно вузьчий ніж Закону України «Про основи національної безпеки України» [32], що втратив чинність, зокрема, у ньому законодавець не торкається питань економічної, інформаційної, екологічної безпеки, загроз, що виникають у цих сферах, тощо. Можливо, з огляду на це в планах керівництва держави прийняття нової Стратегії національної безпеки України (зараз діє Стратегія національної безпеки України, затверджена Указом новообраного на

той час Президента України від 26.05.2015 р. № 287/2015 і розроблена на засадах оновленого безпекового законодавства [35]). У той же час усі (як у нашій країні, так і світі) розуміють, що розбудова системи національної безпеки не можлива без належного закріплення правових основ екологічної безпеки, визначення екологічних інтересів в зазначеній сфері, а для цього потрібен рамковий документ, приписи якого отримають належну деталізацію й конкретизацію в інших законах і підзаконних нормативних актах. Отже, екологи-правники знову заговорили про необхідність прийняття спеціального закону, предметом якого стане забезпечення екологічної безпеки, щоб зосередитися саме на цьому правовому явищі. Звісно, за таких умов прийняття Стратегії екологічної безпеки України буде не лише доцільним, а й необхідним, особливо беручи до уваги той факт, що чинна Стратегія не вирішує всіх питань, пов'язаних із забезпеченням екологічної безпеки. Додамо, що, на наше переконання, відсутність виваженої й послідовної державної екологічної стратегії в умовах сьогодення може сприяти заподіянню значної екологічної шкоди довкіллю, тим самим не дозволивши зберегти його для майбутніх поколінь, і привести до настання негативних наслідків для сталого розвитку суспільства, а отже, забезпечення реалізації природного й невід'ємного конституційного права на безпечне для життя та здоров'я довкілля як однієї з найвищих соціальних цінностей нині варто розглядати найважливішим вектором державної політики, котра буде провадитися з урахуванням публічних і приватних інтересів.

На наш погляд, при опрацюванні нової Стратегії й проекту спеціального закону про екологічну безпеку доречно також враховувати приписи Цивільного кодексу України (статті 3, 15, 16, 17, 21); Господарського кодексу України (статті 19, 20, 207, 22, 224); Кримінального процесуального кодексу України (ст. 2, 27, 44); Кодексу України про адміністративні правопорушення (ст. 1, 270 та ін.). Отже, попереду кропітка й важка робота, бо, на жаль, у нормах матеріального й процесуального права відсутній єдиний, загально визнаний науково-методологічний підхід до визначення й використання терміна

«інтерес», зокрема, законодавством також вживають «правоохоронюваний інтерес», «законний інтерес», «інтереси, що охороняються законом» тощо.

Для повноти розгляду питання вкажемо, що категорія «інтерес» також використовується у багатьох інших нормативно-правових актах, згадується вона й у міжнародних документах, але при її застосуванні не простежується термінологічної визначеності, послідовності. Звісно, все це позначається на якості й дієвості норм права.

Підсумовуючи, зазначимо, що на формування національних екологічних інтересів істотно впливають євроінтеграційні процеси, а сама категорія «інтерес» є динамічною і залежить від низки об'єктивних і суб'єктивних чинників. Крім того, науковцями доведено, що в деяких випадках закон не може охопити всіх змін, що відбуваються в суспільстві й економіці, спрогнозувати, у якому напрямі відбуватиметься подальший розвиток суспільних відносин, визначити їх соціальну значущість. Однак нині екологічні інтереси не входять до переліку фундаментальних національних інтересів, як уже наголошувалося, про них йдеться при визначенні спрямованості державної політики у сферах національної безпеки і оборони. Так, у Законі «Про національну безпеку України» використовуються наступні правові конструкції: «фундаментальні національні інтереси», «національний інтерес», «захищеність життєво важливих для суспільства та особи інтересів», «законні інтереси», «інтереси суспільства і держави», «законні інтереси громадян, суспільства і держави», у той же час наводиться лише визначення поняття «національний інтерес» України. Зауважимо також, що понятійно-категоріальний апарат, види екологічних інтересів в умовах сьогодення на цей час, на жаль, залишаються малодослідженими, хоча динамічність екологічного законодавства й закріплення в ньому правової категорії «інтерес» відбиває «публічність» як детерміновану властивість, що поєднує суспільні й державні начала, які впливають на формування екологічного права як самостійної галузі, подальший розвиток механізму правового регулювання екологічних відносин, пов'язаних із забезпеченням реалізації екологічних прав і задоволенням інтересів суб'єктів,

і, урешті-решт, сталий розвиток України, який має базуватися на збалансуванні інтересів у сфері використання природних ресурсів й охорони довкілля. Не менш важливо й те, що правові засоби задоволення екологічних інтересів не мають «забезпечувальних обов'язків» з боку інших суб'єктів, а виступають об'єктом захисту за допомогою засобів державного примусу.

У попередніх публікаціях нами було доведено, що інтерес розглядається як загальнонаукова, загальногуманітарна, міжгалузева, багатоаспектна категорія, яка є предметом дослідження багатьох наук, як-от: соціологія, політологія, філософія, економічна теорія, юриспруденція тощо. У зв'язку з цим визначення даного поняття у відповідній галузі наукових знань відбиває те, який зміст і з яких позицій, під яким кутом його розглядають фахівці. На нашу думку, представники суспільних наук мають виходити із розуміння інтересу як явища, що має загальну природу й загальні закономірності прояви. Крім того, і про це вже йшлося в раніше оприлюднених статтях, певні галузі наукових знань разом із категорією «інтерес» використовують низку близьких за змістом понять, як-то: потреба, мета, мотив та ін.

З огляду на це насамперед відзначимо, що формування наукової категорії «інтерес» розпочалося ще з часів Давньої Греції та Давнього Риму, підтвердження цьому знаходимо в філософії. Семантика слова «інтерес», яке походить від латинського висловлювання «inter esse» – «бути між чимось», більш детальний семантичний аналіз цього терміна наведені в рішенні Конституційного Суду України від 01.12.2004 р. № 18-рп/2004 у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення окремих положень ч. 1 ст. 4 Цивільного процесуального кодексу України (справа про охоронюваний законом інтерес) (далі – «Рішення КСУ у справі про охоронюваний законом інтерес») [38]. Так, у ньому вказано, що «інтерес» означає: а) увагу до кого-, чого-небудь, зацікавлення кимось, чимось; цікавість, захоплення; б) вагу; значення; в) те, що найбільше цікавить кого-небудь, що становить зміст чийхось думок і турбот; г) прагнення, потреби; д) те, що йде на користь кому-, чому-небудь, відповідає чийхось прагненням, потребам; вигоду, користь, зиск. У

загальносоціологічному значенні категорія «інтерес» розуміється як об'єктивно існуюча і суб'єктивно усвідомлена соціальна потреба, як мотив, стимул, збудник, спонукання до дії; у психології – як ставлення особистості до предмета як до чогось для неї цінного, такого, що притягує. В юридичних актах термін «інтерес», враховуючи як семантичне, так і загальносоціологічне, психологічне значення, використовується у *широкому* і *вужькому* сенсі як самостійний об'єкт правовідносин, реалізація якого задовольняється чи блокується нормативними засобами (п. 3.1) [38].

Засновником теорії інтересів у юриспруденції справедливо вважається німецький правознавець другої половини XIX ст. Рудольф фон Ієрінг (1818–1892 рр.), який одним із перших дослідив вплив соціальних інтересів на право. Вчений у своїх дослідженнях, як зазначає Д. В. Шепелев, пройшов шлях від розуміння інтересу в побудові теорії права в суб'єктивному змісті до утвердження захисту інтересу як мети об'єктивного права. Крім того, Р. Ієрінг визнавав існування в праві як матеріального, так і ідеального (духовного) інтересу, кожен з яких може взяти верх залежно від мотивів, пов'язаних з особистими якостями суб'єкта, його духовної орієнтації та, врешті-решт, від конкретних умов життєдіяльності в суспільстві [43, с. 5]. Еволюція поглядів Р. Ієрінга дала поштовх ідейному розвитку правової думки – від юриспруденції понять до юриспруденції інтересів, від юридичного позитивізму до соціологічної юриспруденції [3, с. 293], однак у своїх працях науковець не розмежовує право і закон. Погляди Р. Ієрінга всебічно проаналізовані в дисертаційному дослідженні Н. Л. Улаєвої [39, с. 28–31, 65–68].

Наприкінці XX ст. у зв'язку з формуванням екологічного права як галузі права категорія «екологічний інтерес» була в центрі уваги багатьох науковців. Зупинимося на найбільш впливових, з нашої точки зору, концептуальних положеннях, розроблених у науці екологічного права. Так, В. К. Попов трансформував накопичений науковий досвід (йдеться про монографічне дослідження «Право и материальные интересы в межхозяйственной кооперации» [24]), адаптував його до основних положень екологічного права і застосував до

юридичної природи інтересу, оприлюднивши отримані висновки та свої напрацювання в наукових статтях і тезах наукових доповідей і повідомлень [22; 25; 27]. Вважаємо за доцільне додати, що науковець виконував і планові наукові роботи, серед яких варто назвати такі: «Понятие правового обеспечения реализации экологических интересов» (1991) [23], «Право собственности на природные ресурсы – форма обеспечения реализации экологических интересов» (1992) [28], «Право природопользования – юридическая форма обеспечения реализации экологических интересов» (1995) [26] та ін.

Зауважимо, що В. К. Попов не відходив від концепту, що інтереси, в тому числі й екологічні, за своєю природою є об'єктивними явищами, існують як соціальне явище без волі людини й пов'язані з її народженням [23, с. 8]. Щоправда, останнє твердження, на нашу думку, дискусійне. Спробуємо пояснити. На наш погляд, інтереси мають прояв лише в соціумі, а природні екологічні права (переважно біологічної спрямованості) і потреби дійсно притаманні людині від народження й можуть існувати поза межами правовідносин. Крім того, науковець наполягав на тому, що екологічні інтереси мають власну специфіку, продиктовану об'єктивними законами природи. Якщо інтерес розглядається як родове явище, то екологічний інтерес – його різновид (видове явище). У свою чергу екологічний інтерес можна поділити на різні підвиди (складні, прості та ін.). Вчений був впевнений, що екологічний інтерес як велике видове поняття має підвидову класифікацію за приналежністю його певним соціальним суб'єктам: загальнонародні, колективні, особисті; найближчі, перспективні, регіональні та ін. [23, с. 14, 17]. Безумовно, спираючись на запропоновану диференціацію, доцільно провести подальше наукове дослідження, враховуючи те, що це були лише перші кроки на шляху вивчення екологічного інтересу як правової категорії. Заслужовує на увагу й те, що екологічний інтерес В. К. Попов розглядав як *особливого роду ставлення соціальних суб'єктів до екологічних потреб та інших екологічних умов життя, що забезпечують їм нормальну життєдіяльність і рівновагу в навколишньому природному середовищі* [Там само, с. 14]. Крім того, науковець, виходячи зі змісту екологічного законодавства, до основних правових форм, що

забезпечують задоволення екологічних інтересів, відносив: право власності на природні ресурси, право користування природними ресурсами в усьому їх видовому різноманітті; екологічну правоздатність і дієздатність; правові форми контролю за використанням, відтворенням й охороною природних об'єктів; правові форми розгляду еколого-правових спорів; юридичну відповідальність за порушення екологічного законодавства тощо. У той же час він зазначав, що кожна з цих правових форм включає в себе підвидові правові форми [23, с. 25]. Свого часу автором також було розглянуто питання щодо включення екологічних інтересів до загальної системи економічних, соціальних та інших інтересів й визнання пріоритетності, узгодженості, поєднання екологічних інтересів з іншими [Там само, с. 33].

Слід додати, що питання форм реалізації екологічних інтересів також вивчав М. О. Орлов. Однак висновки, отримані автором, є суперечливими й недоведеними, мають слабе наукове підґрунтя, особливо це стосується тези про існування лише чотирьох форм реалізації екологічного інтересу: правосуб'єктність, право власності, право природокористування й юридична відповідальність [19, с. 96–99], що значно звужує сфери реалізації та зміст юридичної природи екологічного інтересу, специфіку його впливу на екологічні відносини.

Низку концептів щодо юридичної природи екологічних інтересів висловив В. І. Андрейцев, зокрема: а) екологічні інтереси громадян – природні й соціально обумовлені потреби осіб у галузі використання природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища і забезпечення екологічної безпеки, які впливають із змісту норм екологічного законодавства і не забезпечені в сучасний період системою юридичних засобів захисту; б) екологічні інтереси неперсоніфіковані й тому належать усім громадянам (суспільству); в) екологічні інтереси впливають із мети, завдань і характеру екологічних відносин і норм екологічного законодавства; г) екологічні інтереси не гарантуються чітко конкретними нормами екологічного законодавства; д) екологічні інтереси задовольняються в процесі вжиття сукупності екологічних заходів:

організаційних, технічних, економічних, превентивних і в процесі забезпечення екологічного правопорядку [1, с. 33].

Вагомий внесок у розвиток теорії й концепції екологічних інтересів зробила М. І. Васильєва, яка проаналізувала «правові та інші суспільні відносини, що виникають та існують у сфері охорони навколишнього природного середовища у зв'язку з необхідністю соціалізації й юридизації екологічних інтересів; правову раціоналізацію соціоприродних закономірностей формування й еволюції екологічних інтересів; взаємозв'язок права, законодавства, інтересу і суб'єктивних прав громадян у контексті охорони довкілля; нормативні та правореалізаційні аспекти забезпечення екологічних інтересів людини й суспільства; публічність та інші констатуючі властивості екологічних інтересів, що захищаються законом; взаємодію держави і громадянського суспільства з метою охорони навколишнього середовища тощо» [2, с. 5].

Як уже зазначалося, існують й інші наукові розробки щодо юридичної природи правової категорії «екологічний інтерес», але з огляду на обмежений обсяг наукової статті, нами запропоновано найбільш важливі для розвитку сучасної науки екологічного права висновки.

До цього додамо, що в сучасних умовах загальнопоширеним є діалектичне розуміння інтересу як єдності об'єктивних і суб'єктивних начал. Відзначимо, що нині підходи до категорії «інтерес» розвиваються за двома основними напрямками. Перший припускає можливість одночасного існування двох самостійних явищ – соціального інтересу як об'єктивного і психологічного як суб'єктивного, за другого суб'єктивний та об'єктивний інтерес розглядаються в діалектичній єдності [39, с. 27]. Проте ми вважаємо за доцільне підтримати точку зору, що екологічний інтерес – це об'єктивна категорія, змістовна основа або передоснова природного, суб'єктивного екологічного права, поштовх до його законодавчого закріплення, що вже зазначалося. Більш того, екологічний інтерес, як і природні екологічні права, може існувати й поза межами права як позаправове явище, хоча й має відповідати природному праву як ціннісному орієнтиру, його змісту і сутності. У контексті наведеного слід відзначити, що суб'єктивні екологічні

права і пов'язаний з ними інтерес становлять основу одного із способів правового регулювання – дозвільного, тобто мають споріднені за своєю юридичною природою риси. У той же час надані від природи, невід'ємні й невідчужувані природні екологічні права не можуть бути скасовані державою волею законодавців, вони є базисом права й правової системи, її ціннісним виміром (найвищою соціальною цінністю), безпосередньо діючим правом, відповідають міжнародним стандартам прав, знаходяться під захистом держави, їм не притаманна дозвільна природа, власне завдяки їм і встановлюються межі дозволеного. Суб'єктивне право – це особливий дозвіл, що відображається у формулі: «Дозволено все, що передбачено законом», законний інтерес – простий дозвіл, що відповідає принципу: «Дозволено все, що не забороняється законом» [4, с. 193]. Як доречно зазначає Л. Р. Наливайко, надання будь-якого суб'єктивного права має на меті задоволення соціально значущого інтересу особи. Суб'єктивне право – конкретний дозвіл певного виду дій, законний інтерес – не заборонена дія, засіб продовження дії права за межами суб'єктивних прав, надання суб'єкту можливості діяти, забезпечення цих дій з боку держави [4, с. 193].

Спираючись на наведене, можемо констатувати, що екологічний інтерес стає правовим й отримує захист закону лише за умов відповідності встановленим державою дозволам, тобто відбувається інституалізація його задоволення. Крім того, він не має суперечити моральним засадам суспільства, природним правам і бути не забороненим законом. Як вважає Г. В. Мальцев, для суб'єкта важливо, «щоб інтерес пройшов через юридичну інституалізацію, тобто отримав відображення у правовій нормі, був опосередкований у суб'єктивних правах і юридичних обов'язках, був забезпечений гарантіями й засобами правового захисту. Усе це в багато разів збільшує регулятивний потенціал інтересу, який починає тепер діяти як інтерес суб'єкта права» [16, с. 777]. Зазначимо, що екологічний інтерес на відміну від суб'єктивного екологічного права не надає можливості вчиняти будь-які правові дії й вимагати їх вчинення від інших суб'єктів, екологічному інтересу не притаманна охоронна

спрямованість на відміну від права.

Узагальнюючи наведене, вважаємо за доцільне запропонувати авторське трактування такого видового поняття та об'єктивної категорії, як «екологічні інтереси» – це самостійний об'єкт еколого-правового регулювання, являють собою прагнення (спонукання) до користування визначеними матеріальним та/або нематеріальним благами у формі простого легітимного дозволу, підлягають правовій охороні й судовому захисту з метою гармонійної взаємодії природи і суспільства, задоволення життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, які не суперечать національному законодавству й світовим та європейським стандартам і вимогам, загальним засадам природного права й природно-правової доктрини, ґрунтуються на збалансованості внутрішньодержавних публічних і приватних екологічних інтересів, а також принципах справедливості, верховенства права, добросовісності, розумності, враховують загальноправові фундаментальні засади, спрямовані на розбудову еколого-правової держави й правопорядку. Додамо, що об'єктами екологічних інтересів залежно від специфіки блага виступають природні об'єкти; а також об'єкти нерухомого майна, до яких належать деякі природні ресурси з особливим правовим режимом, немайнові блага (особисті й соціальні, як-от: життя, здоров'я, права людини, екологічна безпека, довкілля, екологічне управління); екологічні послуги тощо. Як уже зазначалася, перелік об'єктів еколого-правового регулювання розгалужується, оскільки екологізації підлягає все ширше коло відносин, а більшості сучасних правовідносин притаманна еколого-правова складова.

Для повноти розгляду питання вбачаємо за доцільне навести авторські класифікації екологічних інтересів як видового поняття. Так, пропонуємо їх диференціювати: 1) за територіальною ознакою, виокремлюючи глобальні (міжнародні), національні (державні), регіональні, місцеві або локальні (об'єктові); 2) залежно від суб'єктного складу носіїв (фізичні особи, юридичні особи, держави і суспільства); 3) за складом учасників (множинністю суб'єктів), тобто розрізняти індивідуальні (особисті) й колективні; 4) за

характером екологічних відносин, а саме еколого-матеріальні та еколого-процесуальні; 5) за часом – постійні й тимчасові, сучасні (теперішні) й майбутні (прийдешні); 7) за характером – майнові й немайнові; 8) виходячи з впливу на природні об'єкти (земельні, водні, фауністичні та ін.); 9) залежно від характеру й екологічної спрямованості інтересу на зовнішні й внутрішні; 10) залежно від сфери їх виявлення – публічні і приватні; 11) залежно від прагнення користування певними благами бувають матеріальні й нематеріальні; 12) за приналежністю суб'єктам природних ресурсів: власники, користувачі тощо; 13) залежно від мети задоволення потреб суб'єктів (загальнодержавні, територіальної громади, особисті); 14) за ступенем узгодженості – співпадаючі, протилежні, нейтральні; 15) за юридичною значимістю інтересу – юридично значимі позитивні й юридично значимі негативні; 16) за правовою природою й наслідками виокремлюються законні (правоохоронювальні) й незаконні (не захищаються ні законом, ні правом, тому що скеровані на ущемлення або незаконне обмеження прав, свобод та інтересів інших фізичних і юридичних осіб) та ін.

Запропонованим класифікаціям притаманна й внутрішня диференціація. Однак, будучи обмеженими в обсязі, до аналізу диференціації екологічних інтересів звернемося в подальших наукових роботах.

Як уже зазначалося, законні екологічні інтереси є втіленням інтересів у норми екологічного права. Для визнання екологічного інтересу законним необхідно, щоб він відповідав природному й позитивному екологічному праву, законодавчо встановленим приписам. Екологічні природні і суб'єктивні права, незалежно від закріплення, існують від народження. При наданні екологічному інтересу статусу законного, як відзначалося, можуть проходити стадії правотворчого, правозастосовчого й правореалізаційного процесу. Інтерес при цьому набуває загальної обов'язковості, юридичної дозволеності, імперативності, гарантованості державою. Законні екологічні інтереси мають бути завжди персоніфіковані, притаманні заінтересованій особі. Відзначимо, що зараз існують механізми трансформації законних екологічних інтересів у

суб'єктивні екологічні права і навпаки. Проте представники теорії права підкреслюють, що суб'єктивне право і законний інтерес підлягають розмежуванню за *сутністю, змістом і структурою*. Сутність законного інтересу, на відміну від суб'єктивного права, що має індивідуально визначений характер, полягає у простому юридичному дозволі, відображеному в об'єктивному праві, чи впливає із його загального змісту. Структурою законного інтересу виступає внутрішній зв'язок прагнень, їх організація, той чи інший спосіб поєднання. Зміст законного інтересу включає два елементи: 1) користуватися певним соціальним благом, а в окремих випадках 2) звертатися за захистом до компетентних структур, тоді як зміст суб'єктивного права складається із чотирьох елементів: 1) поводитися певним чином, 2) вимагати відповідної поведінки від інших суб'єктів права, 3) користуватися соціальним благом, 4) звертатися у разі необхідності до компетентних органів за державним захистом [4, с. 193]. Задоволення екологічних інтересів суб'єктів об'єктивується в межах суб'єктивного екологічного права, або законного екологічного інтересу.

До наведеного додамо, що захист екологічних інтересів слід розглядати як елемент їх правової охорони. Однак, якщо остання триває протягом усього часу існування екологічного інтересу, то захист – лише у випадку їх порушення. При цьому охорона як родове явище є системою організаційних, технічних, економічних, правових та інших заходів, спрямованих на забезпечення задоволення екологічних інтересів. У свою чергу, захист законних екологічних інтересів може здійснюватися за відсутності відповідного суб'єктивного екологічного права.

Висновки. З огляду на наведені міркування можемо зробити такі висновки й узагальнення щодо співвідношення природних екологічних прав й інтересів, визначивши їх спільні риси.

Природні екологічні права, як і охоронювані законом екологічні інтереси: по-перше, є основою для виникнення, зміни, припинення, призупинення екологічних правовідносин; по-друге, обидві категорії – динамічні; по-третє,

існують лише в межах суспільних відносин; по-четверте, існують незалежно від їх визнання державою; по-п'яте, реалізуються за ініціативою їх носія (дія або бездіяльність); по-шосте, є дозволами за загальною юридичною природою; по-сьоме, є складниками природно-правової доктрини.

Крім того, ці правові явища доцільно розрізняти за сутністю, змістом і структурою. З огляду на це можемо вказати/визначити? відмінності екологічних прав, а також природних прав, екологічної спрямованості, закріплених на законодавчому рівні й екологічного інтересу: по-перше, останньому не відповідає чий-небудь обов'язок (конкретний обов'язок) сприяти його задоволенню, однак ніхто не має права заборонити особі діяти заради задоволення своїх законних інтересів; по-друге, екологічний інтерес розглядається як загальний легітимний дозвіл «дозволено все, що прямо не заборонено», а суб'єктивні екологічні права й легалізовані природні права – спеціальний (за сутністю); по-третє, інтерес має характер прагнення, а екологічні права (в тому числі, що й законодавчо визначені) – міра можливої (дозволеної) поведінки; по-четверте, за структурою; по-п'яте, за джерелами походження, якщо вести мову про суб'єктивні екологічні права, то вони мають нормативно-правовий характер, а екологічні інтереси можуть походити з принципів екологічного права та інших його форм, природні екологічні права – від народження. Безумовно, екологічні інтереси забезпечуються дією об'єктивного права й у випадках, якщо відсутні суб'єктивні екологічні права. Маємо додати, що публічні й приватні екологічні інтереси, а також екологічні права розглядаються як самостійні правові категорії, що знаходяться в постійному взаємозв'язку, а також виступають самостійними об'єктами судового захисту та інших засобів еколого-правової охорони.

Вважаємо, що екологічне право доцільно відносити до публічно-приватних галузей права, формування якої відбувається під впливом публічних і приватних інтересів. Загальновідомо, що останні істотно впливають й на метод еколого-правового регулювання, який доцільно розглядати як змішаний (імперативно-диспозитивний), що відбивається на варіативності поведінки

суб'єктів екологічних правовідносин.

В умовах сьогодення доцільно вести мову про легалізацію (юрідизацію) екологічних інтересів, які досі залишаються поза межами правового регулювання й не суперечать загальним правовим приписам. Екологічні інтереси як усвідомлена потреба соціального характеру мотивує не лише поведінку суб'єктів відповідних правовідносин, а й створення нових правових норм. Вважаємо за необхідне вести мову про «управління конфліктом між публічними й приватними екологічними інтересами» завдяки проведенню екологічного прогнозування можливих конфліктів й вжиття низки інших заходів еколого-правової спрямованості (громадські слухання, громадські обговорення, екологічний аудит тощо).

Екологічний інтерес як універсальна категорія, що притаманна майже всім сферам суспільного буття, входить до складу багатьох еколого-правових інститутів. Сучасні екологічні, економічні, соціальні та інші умови життєдіяльності сприяють посиленню інституціонального підходу до закріплення й подальшого забезпечення екологічних інтересів як системоутворюючого чинника екологічного законодавства та права. Категорія «законний екологічний інтерес» має бути закріплена в Екологічному кодексі України при подальшій кодифікації екологічного законодавства, що як результат законотворчої діяльності стане засобом узгодження публічних і приватних інтересів, їх розумного компромісу.

Список літератури:

1. Андрейцев В. І. Екологічне право. Курс лекцій : навч. посіб. Київ : Вентурі, 1996. 208 с.
2. Васильева М. И. Публичные интересы в экологическом праве: теория и практика правового регулирования : дис. ... д-ра юрид. наук. Москва, 2003. 416 с.
3. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Т. 2 : Філософія права / редкол. : С. І. Максимов (голова) та ін. Харків : Право, 2017. 1128 с.
4. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. Т. 3: Загальна теорія права / редкол. : О. В. Петришин (голова) та ін. Харків : Право, 2017. 952 с.
5. Водний кодекс України від 06.06.1995 р. № 213/95-ВР. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/213/95%D0%B2%D1%80?nreg=213%2F95-%E2%F0&find=1&text=%B3%ED%F2%E5%F0%E5%F1&x=8&y=2> (дата звернення: 04.07.2018).
6. Гетьман А. П. Становлення та розвиток інституту екологічних прав людини у

законодавстві України. *Правова система України: історія, стан та перспективи: у 5-ти т. Т. 4: Методологічні засади розвитку екологічного, земельного, аграрного та господарського права* / за ред. Ю. С. Шемшученка. Харків : Право, 2008. 480 с.

7. Дудиков М. В. Правовое обеспечение публичных интересов в горном праве : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Москва, 2015. 46 с.

8. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. № 2768-III. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/card/276814/find9/page9?text=%B3%ED%F2%E5%F0%E5%F1> (дата звернення 04.07.2018).

9. Кобецька Н. Р. Взаємодія та відображення інтересів в екологічному праві України. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. Вип. 36. Київ : Ін-т держави і права НАН України, 2007. С. 403–408.

10. Кобецька Н. Р. Розмежування та взаємодія публічних і державних екологічних інтересів. *Юридична Україна*. 2007. № 7. С. 8–12.

11. Коваленко Т. О. Практика Європейського суду з прав людини як джерело земельного права. *Юридична Україна*. 2016. № 11–12. С. 82–88. URL: <file:///C:/Users/Anna/Downloads/%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0%20%D0%84%D0%A1%D0%9F%D0%9B%20%D1%8F%D0%BA%20%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BB%D0%BE%20%D0%B7%D0%B5%D0%BC%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8.pdf> (дата звернення 07.08.2018).

12. Кодекс України про надра від 27.07.1994 р. № 132/94-ВР. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/card/ru/132/94-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 04.07.2018).

13. Комарницький В. М. Право спеціального природокористування : монографія. Луганськ, 2011. 423 с.

14. Кравченко С. Н. Реализация права в охране окружающей среды (социально-психологические условия) : дис. ... д-ра юрид. наук. Львов, 1991. 394 с.

15. Лісовий кодекс України від 21.01.1994 р. № 3852-ХІІ. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/385212?nreg=385212&find=1&text=%B3%ED%F2%E5%F0%E5%F1&x=6&y=8> (дата звернення: 04.07.2018).

16. Мальцев Г. В. Социальные основания права. Москва : Норма, 2007. 800 с.

17. Мисник Г. А. Публичные и частные интересы в экологическом праве. *Государство и право*. 2006. № 2. С. 29–37.

18. Носік В. В. Право власності на землю Українського народу : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2006. 544 с.

19. Орлов Н. А. Правовые проблемы охраны окружающей среды в Украине. Симферополь : Таврия, 2001. 192 с.

20. Петров В. В. Экология и право. Москва : Юрид. лит., 1981. С. 231.

21. Попов В. К. Гражданско-правовые формы реализации материальных интересов в агропромышленном комплексе СССР : дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 1983. 398 с.

22. Попов В. К. К вопросу о правовых формах реализации экологических интересов. *О развитии природноресурсового права и методология его преподавания* : материалы науч.-практ. конф. Москва, 1991. С. 122–128.

23. Попов В. К. Понятие правового обеспечения реализации экологических интересов: плановая научная работа за 1991 год. Харьков : Украинская юридическая академия, 1991. 41 с.

24. Попов В. К. Право и материальные интересы в межхозяйственной кооперации : монографія. Харків : Изд-во при Харьк. ун-те ИО «Вища школа», 1983. 169 с.

25. Попов В. К. Право оперативного управления имуществом – форма реализации материальных интересов в межхозяйственной кооперации. *Проблемы социалистической*

законности. Харьков, 1982. Вып. 9. С. 37–45.

26. Попов В. К. Право природопользования – юридическая форма обеспечения реализации экологических интересов: плановая научная работа за 1995 год. Харьков : Нац. юрид. акад. Украины, 1995. 41 с.

27. Попов В. К. Право собственности на природные ресурсы – форма обеспечения реализации экологических интересов. *Материалы кратких тезисов докладов и научных сообщений научно-практической конференции по итогам научно-исследовательских работ, выполненных профессорско-преподавательским составом Украинской юридической академии в 1992 году* (4–5 марта 1993 г). Харьков : Укр. юрид. акад., 1993. С. 74–77.

28. Попов В. К. Право собственности на природные ресурсы – форма обеспечения реализации экологических интересов: плановая научная работа за 1992 год. Харьков : Укр. юрид. акад., 1992. 43 с.

29. Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності : Закон України від 17.11.2009 р. № 1559-VI. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1559-17> (дата звернення: 06.08.2018).

30. Про відходи : Закон України від 05.03.1998 р. № 187/98-ВР. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/card/187/98-%D0%B2%D1%80/find3/page3?text=%B3%ED%F2%E5%F0%E5%F1> (дата звернення: 04.07.2018).

31. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/main/2469-19> (дата звернення: 09.07.2018).

32. Про основи національної безпеки України : Закон України від 16.09.2003 р. № 964-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/964-15> (дата звернення: 04.07.2018).

33. Про охорону атмосферного повітря : Закон України від 16.10.1992 р. № 2707-XII URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2707-12/card2#Card> (дата звернення: 04.07.2018).

34. Про природно-заповідний фонд : Закон України від 16.06.1992 р. № 2456-XII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2456-12/card2#Card> (дата звернення: 04.07.2018).

35. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України» : Указ Президента України від 26.05.2015 р. № 287/2015. *Офіційний вісник України*. 2015. № 43. Ст. 1353.

36. Про рослинний світ : Закон України від 09.04.1999 р. № 591-XIV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/card/591-14> (дата звернення: 04.07.2018).

37. Про тваринний світ : Закон України від 13.12.2001 р. № 2894-III. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2894-14/page3?text=%B3%ED%F2%E5%F0%E5%F1> (дата звернення: 04.07.2018).

38. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення окремих положень частини першої статті 4 Цивільного процесуального кодексу України (справа про охоронюваний законом інтерес) від 01.12.2004 р. № 18-рп/2004. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/card/v018p710-04> (дата звернення: 11.07.2018).

39. Улаева Н. Л. Категория интереса в частном праве : дис. ... канд. юрид. наук. Москва, 2007. 189 с.

40. Шахов В. С. Екологічні інтереси і права людини. *Правова держава Україна: проблеми, перспективи розвитку* : короткі тези допов. та наук. повідом. Республ. наук.-практ. конфер. 9–11 листоп. 1995 р. Харків : Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 1995. С. 214–215.

41. Шахов В. С. Правовое регулирование использования охотничьих угодий. *Вопросы укрепления социалистической законности и правопорядка, усиления охраны прав и законных интересов граждан в условиях перестройки социалистического общества*. Киев : УМК ВО, 1989. С. 73–78.

42. Шахов В. С. Экологические интересы в праве собственности на природные объекты. *Проблемы законности*. 1998. Вып. 33. С. 93–100.

43. Шепелев Д. В. Проблемы реализации и защиты интересов в праве : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Москва, 2011. 25 с.
44. Шульга М. В. Актуальные правовые проблемы земельных отношений в современных условиях : монография. Харьков : Консум, 1998. 224 с.

References:

1. Andreitsev, V.I. (1996). *Ekolohichne pravo. Kurs lektsii*. Kyiv: Venturi [in Ukrainian].
2. Vasil'eva, M.I. (2003). *Publichnye interesy v jekologicheskom prave: teorija i praktika pravovogo regulirovanija. Doctor's thesis*. Moscow [in Russian].
3. *Velyka ukrainska yurydychna entsyklopediia*. (Vols. 1–20); Vol. 2: *Filosofiiia prava*. S.I. Maksymov et al. (Eds.). (2017). Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
4. *Velyka ukrainska yurydychna entsyklopediia*. (Vols. 1–20); Vol. 3: *Zahalna teoriia prava*. O.V. Petryshyn et al. (Eds.). (2017). Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
5. *Vodnyi kodeks Ukrainy vid 06.06.1995 r. № 213/95-VR*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/213/95%D0%B2%D1%80?nreg=213%2F95%E2%F0&find=1&text=%B3%ED%F2%E5%F0%E5%F1&x=8&y=2>.
6. Getman, A.P. (2008). *Stanovlennia ta rozvytok instytutu ekolohichnykh prav liudyny u zakonodavstvi Ukrainy. Pravova systema Ukrainy: istoriia, stan ta perspektyvy*. (Vols. 1–5); Vol. 4: *Metodolohichni zasady rozvytku ekolohichnoho, zemelnogo, ahrarnoho ta hospodarskoho prava*. Yu.S. Shemshuchenko (Ed.). Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
7. Dudikov, M.V. (2015). *Pravovoe obespechenie publichnykh interesov v gornom prave. Extended abstract of Doctor's thesis*. Moscow [in Russian].
8. *Zemelnyi kodeks Ukrainy vid 25.10.2001 r. № 2768-III*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/card/276814/find9/page9?text=%B3%ED%F2%E5%F0%E5%F1>.
9. Kobetska, N.R. (2007). *Vzaiemodiia ta vidobrazhennia interesiv v ekolohichnomu pravi Ukrainy. Derzhava i pravo. Yurydychni i politychni nauky, issue 36*. Kyiv: In-t derzhavy i prava NAN Ukrainy, 403–408 [in Ukrainian].
10. Kobetska, N.R. (2007). *Rozmezhuvannia ta vzaiemodiia publichnykh i derzhavnykh ekolohichnykh interesiv. Yurydychna Ukraina, 7, 8–12* [in Ukrainian].
11. Kovalenko, T.O. (2016). *Praktyka Yevropeiskoho sudu z prav liudyny yak dzhereło zemelnogo prava. Yurydychna Ukraina, 11–12, 82–88*/ URL: <file:///C:/Users/Anna/Downloads/%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0%20%D0%84%D0%A1%D0%9F%D0%9B%20%D1%8F%D0%BA%20%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BB%D0%BE%20%D0%B7%D0%B5%D0%BC%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8.pdf> [in Ukrainian].
12. *Kodeks Ukrainy pro nadra vid 27.07.1994 r. № 132/94-VR*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/card/ru/132/94-%D0%B2%D1%80>.
13. Komarnytskyi, V.M. (2011). *Pravo spetsialnoho pryrodokorystuvannia*. Luhansk [in Ukrainian].
14. Kravchenko, S.N. (1991). *Realizacija prava v ohrane okruzhajushhej sredy (social'no-psihologicheskie uslovija). Doctor's thesis*. L'vov [in Russian].
15. *Lisovyi kodeks Ukrainy vid 21.01.1994 r. № 3852-XII*. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/385212?nreg=385212&find=1&text=%B3%ED%F2%E5%F0%E5%F1&x=6&y=8>.
16. Mal'cev, G.V. (2007). *Social'nye osnovanija prava*. Moscow: Norma [in Russian].
17. Misnik, G.A. (2006). *Publichnye i chastnye interesy v jekologicheskom prave. Gosudarstvo i pravo, 2, 29–37* [in Russian].
18. Nosik, V.V. (2006). *Pravo vlasnosti na zemliu Ukrainskoho narodu*. Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian].

19. Orlov, N.A. (2001). Pravovye problemy ohrany okruzhajushhej sredy v Ukraine. Simferopol': Tavrija [in Russian].
20. Petrov, V.V. (1981). Jekologija i pravo. Moscow: Jurid. lit., 231 [in Russian].
21. Popov, V.K. (1983). Grazhdansko-pravovye formy realizacii material'nyh interesov v agropromyshlennom komplekse SSSR. *Doctor's thesis*. Kharkiv [in Ukrainian].
22. Popov, V.K. (1991). K voprosu o pravovyh formah realizacii jekologicheskikh interesov. *O razvitii prirodnoreсурsovogo prava i metodologija ego prepodavaniya. Proceedings of the Scientific and Practical Conference*. Moscow, 122–128 [in Russian].
23. Popov, V.K. (1991). Ponjatie pravovogo obespechenija realizacii jekologicheskikh interesov: planovaja nauchnaja rabota za 1991 god. Khar'kov: Ukrainskaja juridicheskaja akademija [in Russian].
24. Popov, V.K. (1983). Pravo i material'nye interesy v mezhhozjajstvennoj kooperacii. Kharkov: Izd-vo pri Khar'k. un-te IO «Vishha shkola» [in Russian].
25. Popov, V.K. (1982). Pravo operativnogo upravljenija imushhestvom – forma realizacii material'nyh interesov v mezhhozjajstvennoj kooperacii. *Problemy socialisticheskoj zakonnosti. Khar'kov, issue 9*, 37–45 [in Russian].
26. Popov, V.K. (1995). Pravo prirodopol'zovanija – juridicheskaja forma obespechenija realizacii jekologicheskikh interesov: planovaja nauchnaja rabota za 1995 god. Khar'kov: Nac. jurid. akad. Ukrainy [in Russian].
27. Popov, V.K. (1993). Pravo sobstvennosti na prirodnye resursy – forma obespechenija realizacii jekologicheskikh interesov. *Materialy kratkih tezisov dokladov i nauchnyh soobshhenij nauchno-prakticheskoj konferencii po itogam nauchno-issledovatel'skikh rabot, vypolnennyh professorsko-prepodavatel'skim sostavom Ukrainskoj juridicheskoi akademii v 1992 godu (4–5 marta 1993 g)*. Khar'kov: Ukr. jurid. akad., 74–77 [in Russian].
28. Popov, V.K. (1992). Pravo sobstvennosti na prirodnye resursy – forma obespechenija realizacii jekologicheskikh interesov: planovaja nauchnaja rabota za 1992 god. Khar'kov: Ukr. jurid. akad. [in Russian].
29. Pro vidchuzhennia zemelnykh dilianok, inshykh ob'ektiv nerukhomoho maina, shcho na nykh rozmishcheni, yaki перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чы з мотивів суспільної необхидности: Закон України від 17.11.2009 р. № 1559-VI. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1559-17>.
30. Pro vidkhody: Закон України від 05.03.1998 р. № 187/98-VR. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/card/187/98%D0%B2%D1%80/find3/page3?text=%B3%ED%F2%E5%F0%E5%F1>.
31. Pro natsionalnu bezpeku Ukrainy: Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/main/2469-19>.
32. Pro osnovy natsionalnoi bezpeky Ukrainy: Закон України від 16.09.2003 р. № 964-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.
33. Pro okhoronu atmosfernoho povitria: Закон України від 16.10.1992 р. № 2707-XII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2707-12/card2#Card>.
34. Pro pryrodno-zapovidnyi fond: Закон України від 16.06.1992 р. № 2456-XII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2456-12/card2#Card>.
35. Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy від 6 травня 2015 року «Pro Stratehiiu natsionalnoi bezpeky Ukrainy»: Ukaz Prezydenta Ukrainy від 26.05.2015 р. № 287/2015. (2015). *Ofitsiyni visnyk Ukrainy*, 43, art. 1353.
36. Pro roslynnyi svit: Закон України від 09.04.1999 р. № 591-XIV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/card/591-14>.
37. Pro tvarynnyi svit: Закон України від 13.12.2001 р. № 2894-III. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2894-14/page3?text=%B3%ED%F2%E5%F0%E5%F1>.
38. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiinym podanniam 50 narodnykh deputativ Ukrainy shchodo ofitsiinoho tlumachennia okremykh polozhen chastyny pershoi statii 4 Tsyvilnogo protsesualnogo kodeksu Ukrainy (sprava pro okhoroniuvanyi zakonom

interes) vid 01.12.2004 r. № 18-rp/2004. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/card/v018p710-04>.

39. Ulaeva, N.L. (2007). Kategorija interesa v chastnom prave. *Candidate's thesis*. Moscow [in Russian].

40. Shakhov, V.S. (1995). Ekologichni interesy i prava liudyny. *Pravova derzhava Ukraina: problemy, perspektyvy rozvytku: korotki tezy dopov. ta nauk. povidom. respubl. nauk.-prakt. konfer. 9–11 lystop. 1995 r.* Kharkiv: Nats. yuryd. akad. Ukrainy im. Yaroslava Mudroho, 214–215 [in Ukrainian].

41. Shahov, V.S. (1989). Pravovoe regulirovanie ispol'zovaniya ohotnich'ih ugodij. *Voprosy ukreplenija socialisticheskoy zakonnosti i pravoporjadka, usilenija ohrany prav i zakonnyh interesov grazhdan v uslovijah perestrojki socialisticheskogo obshhestva*. Kiev: UMK VO, 73–78 [in Russian].

42. Shahov, V.S. (1998). Jekologicheskie intresy v prave sobstvennosti na prirodnye ob#ekty. *Problemy zakonnosti, issue 33*, 93–100 [in Russian].

43. Shepelev, D.V. (2011). Problemy realizacii i zashhity interesov v prave. *Extended abstract of candidate's thesis*. Moscow [in Russian].

44. Shul'ga, M.V. (1998). Aktual'nye pravovye problemy zemel'nyh otnoshenij v sovremennyh uslovijah. Khar'kov: Konsum [in Russian].

Анисимова А. В. Актуальные проблемы законодательного обеспечения экологических интересов в государственной политике Украины.

Рассмотрены концептуальные основы экологического интереса в законодательстве и науке экологического права, их соотношение с другими смежными правовыми категориями. Выявлены особенности влияния интересов на правовое регулирование экологических отношений. Предложена авторская формулировка понятия «интерес» как правовой категории, приведены ее классификации, исследовано влияние естественно-правовой доктрины на формирование общетеоретических положений обеспечения экологических интересов, определены направления совершенствования государственной экологической политики и законодательства в данной сфере.

Ключевые слова: государственная экологическая политика; естественно-правовая доктрина; эколого-правовая доктрина, экологическое законодательство; экологический интерес; публичный экологический интерес; государственный экологический интерес, частный экологический интерес.

Anisimova A. V. Actual problems of legislative support of environmental interests in the state policy of Ukraine.

The conceptual principles of ecological interest in the legislation and science of ecological law, their relation with other related legal categories are considered. The peculiarities of the influence of interests on the legal regulation of ecological relations are revealed. The actual formulation of the concept of «interest» as a legal category is proposed, its classification is given, the influence of the natural-legal doctrine on the formation of the general theoretical provisions of providing environmental interests is investigated, directions of improvement of the state ecological policy and legislation in this area are determined.

Keywords: state ecological policy; natural-legal doctrine; ecological and legal doctrine; environmental legislation; ecological interest; public environmental interest; state ecological interest; private environmental interest.

Надійшла до редколегії 17.10.2018 р.